

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 28 maj 1943 kl. 5 e. m.

*Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner
om avskaffande av utskylds-, fattigvårds- och konkurss-
trecken såsom diskvalifikationsgrunder för röst-
rätt vid allmänna val.*

Konstitutionsutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft de inom andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motionerna nr 91 av herr *Andersson* i Malmö m. fl samt nr 154 och nr 155 av herr *Hall*.

I motionen II: 91 hemställles, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag avseende borttagandet av fattigvårdsstrecket som villkor för rösträtt till allmänna val».

I motionen II: 154 hemställles, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1944 års riksdag om att fattigstrecket, skattestrecket och konkurssstrecket avskaffas som diskvalifikationsgrund för deltagande i kommunala val».

I motionen II: 155 hemställles, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1944 års riksdag om upphävande av fattigstrecket i riksdagsordningens 16 §».

Beträffande motiveringen för de i motionerna framställda förslagen får utskottet hänvisa till vederbörande motioner.

Före 1918/21 års författningsreform ägde bland annat den ej utöva politisk rösträtt, som vid tiden för röstlängdens upprättande var i konkurstillstånd. Utesluten från rösträtt var även den, som häftade för understöd, vilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret av fattigvårdssamhälle tilldelats honom själv, hans hustru eller minderåriga barn. Rösträtt saknade också den, som icke erlagt honom påförda utskylder till stat och kommun, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren.

För kommunal rösträtt utgjorde under samma tid skattskyldigheten till kommunen en grundläggande förutsättning. Vidare var det envar då tillkommande röstvärdet på visst sätt graderat efter skattskyldighetens omfattning. Såsom en naturlig konsekvens av denna ordning var den utesluten från rösträtten som häftade för kommunalutskylder. Något konkurs- eller fattigvårdsstreck fanns däremot icke i de dåtida kommunalförfattningarna. Vad fattigvårdsstrecket beträffar saknade dock denna omständighet nämnvärd betydelse, då de personer, som eljest skulle ha drabbats av en sådan diskvalifikationsgrund, tillhörde de grupper, vilka redan såsom icke skattskyldiga utestängts från rösträtt.

Den uppgörelse i författningsfrågan, som vid 1918 års urtima riksdag träffades inom tredje särskilda utskottet, innebar för den kommunala rösträttens del att kravet på skattskyldighet till kommun såsom villkor för rösträtt, det s. k. skattestrecket, slopades liksom även den graderade röstskalan. Den kommunala rösträtten blev i princip allmän och lika. I samband härmed modifierades det kommunala utskyldsstrecket. Såsom ett villkor för kommunal rösträtt gäller därefter, att man i avseende å påförda utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, icke häftar för utskylder för flera än två av dessa år. Det politiska utskyldsstrecket ansågs däremot böra helt avskaffas — en reform, som slutligt genomfördes år 1921.

Även en mildring av fattigvårdsstrecket vid de politiska valen och ett införande av detta modifierade streck jämväl för den kommunala rösträttens del ingick såsom ett led i den vid 1918 års urtima riksdag träffade uppgörelsen i författningsfrågan. Efter reformen, som för de politiska valen slutligt genomfördes år 1921, äger den ej utöva rösträtt, som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning.

Vid 1918 års urtima riksdag genomfördes också den ändringen i de kommunala rösträttsreglerna, att ett konkursstreck av samma innehåll som för de politiska valen inskrevs i kommunalförfattningarna.

Efter 1918—21 års författningsreform ha förslag om skärpning av det kommunala utskyldsstrecket såsom diskvalifikationsgrund för rösträtt vid flera tillfällen och senast år 1936 motionsvis framförts i riksdagen men alltid avslagits. Något förslag om utskyldsstreckets fullständiga borttagande har däremot icke tidigare blivit föremål för riksdagens prövning.

Yrkanden om avskaffande av fattigvårds- och konkursstrecken ha några gånger framställts i riksdagen. I en år 1921 väckt motion (I: 174) om grundlagsändring i syfte att borttaga vissa rösträttsstreck hemställdes sålunda bland annat om avskaffande av konkurs- och fattigvårdsstrecken vid andrakammarvalen. I dessa delar avstyrktes motionen av konstitutionsutskottet (utl. nr 30), och avslogs av riksdagen. Härefter väcktes år 1933 motion (II: 110) om uteslutande ur riksdagsordningen och de kommunala författningarna av bestämmelserna om att rösträtt och valbarhet ej tillkomme den, som vore i konkurstillstånd. Motionen avstyrktes av konstitutionsutskottet (utl. nr 12) under hänvisning till bland annat att den, som vore i konkurstillstånd icke befunno sig i den självständiga ställning, som borde vara en av förutsättningarna för utövande av rösträtt. Tio av utskottets ledamöter hemställde i reservation till utskottets betänkande, att riksdagen i anledning av motionen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning och förslag till sådan ändring i gällande rösträttsbestämmelser för politiska och kommunala val, att rösträtt även tillkomme den, som vore i konkurstillstånd. Utskottets avstyrkande utlåtande bifölls av första kamaren, reservationen av andra kammaren. Frågan hade därmed förfallit.

Sedermera väcktes vid 1939 års riksdag motion (II: 69) om upphävande av gällande bestämmelser rörande fattigvårds inverkan på rösträtten vid poli-

tiska och kommunala val. I sitt i anledning av motionen avgivna betänkande (utl. nr 8) framhöll konstitutionsutskottet att gällande bestämmelse om fattigvårdsstreck icke ägde samma tydlighet i sin utformning som den äldre för andrakammarvalen gällande strängare bestämmelsen i ämnet. Den oenhetlighet vid fattigvårdsstreckets tillämpning, som kunde iakttagas, sammanhänge emellertid enligt utskottets uppfattning även därmed att under senare tid vid sidan av fattigvården andra former av socialvårdande verksamhet tillkommit utan att en klar gränsdragning mellan den förra och de senare alltid åstadkommits. En sådan kunde icke förväntas bli gjord förrän den år 1937 tillsatta socialvårdskommittén slutfört sitt arbete. Dessförinnan borde enligt utskottets mening slutgiltig ställning icke tagas till frågan om fattigvårdsstreckets avskaffande eller till frågan om revision av detta streck. Inom utskottet hade som en mening framhållits, att slopandet av strecket säkerligen skulle te sig främmande för rättsuppfattningen inom vida kretsar av vårt folk med hänsyn till den påtagligt beroende ställning, i vilken de personer, varom det här vore fråga, befunno sig. Häremot hade emellertid gjorts gällande att vägande skäl visserligen i och för sig kunde anföras för en omprövning av frågan om fattigvårdsstreckets bibehållande eller avskaffande, men att detta spörsmål icke borde ses isolerat utan i samband med frågan om eventuellt avskaffande av även andra diskvalifikationsgrunder för rösträttens utövande. Utskottet stannade därför vid att icke för det dåvarande tillstyrka bifall till förslaget om fattigvårdsstreckets slopande. Utskottets avstyrkande hemställan bifölls av båda kamrarna. —

Vid 1917 års andrakammarval utgjorde de, som genom utskylds-, fattigvårds- och konkursstrecken uteslötos från rösträtt, 16,5 % av i röstlängderna uppförda personer. Vid 1940 års riksdagsmannaval diskvalificerades mindre än 1 % av den i röstlängderna redovisade valmanskåren på grund av fattigvårds- och konkursstrecken. Antalet personer, som sistnämnda val föllo för fattigvårdsstrecket, var 35,369.

Enligt de för kommunala val 1942—1943 upprättade röstlängderna utgjorde de på grund av utskylds-, fattigvårds- och konkursstrecken diskvalificerade 2,5 % av antalet i röstlängderna uppförda. För utskyldsstrecket föllo då 73,831 personer. Motsvarande siffror för kommunalval 1922—1923 och 1934—1935 voro 46,280 respektive 93,590. För fattigvårdsstrecket föllo 1942—1943 37,122, 1922—1923 41,100 och 1934—1935 41,512 personer. Konkursstreckets verkningar kunna icke lika klart avläsas i den officiella statistiken. Av antalet vid rådhusrätter och häradsrätter anhängiggjorda konkurser att döma torde näppeligen flera än omkring 3,000 personer vid något av dessa tillfällen ha fallit för strecket i fråga.

U t s k o t t e t. I ett valsystém grundat på allmän och lika rösträtt torde ett utskyldsstreck endast kunna försvaras som ett ordentlighetsstreck, vilket förutsätter att det skall vara tekniskt möjligt att skilja mellan de kategorier medborgare, som förvållat och de som oförvållat restera för skatt. En dylik

differentiering för rösträttens del kan emellertid såsom redan framgår av en år 1918 av särskilda kommitterade företagen utredning i ämnet icke genomföras på ett tillfredsställande sätt. Då vid uppgörelsen i författningsfrågan år 1918 det oaktat ett mildrat kommunalt utskyldsstreck kom att bibehållas var avsikten den, att streckets verkningar i väsentlig mån skulle inskränkas; i fortsättningen skulle strecket åtminstone i allmänhet endast träffa personer, vilkas underlåtenhet att gälda utskylderna icke berodde på bristande förmåga. I dessa avseenden har utskyldsstrecket emellertid icke motsvarat förväntningarna. Å ena sidan torde det antal personer, som i praktiken kommit att drabbas av strecket, överstiga vad som avsetts vid dess tillkomst. Å andra sidan har utskyldsstrecket visat sig i hög grad konjunkturkänsligt; dess verkningar ha i tider av ekonomisk depression blivit mera vittgående än under normala tider. Vidare torde det med vårt nuvarande effektiva system för skatteindrivning förhålla sig så att de personer, som till följd av skatterestantier förlora sin rösträtt, just äro sådana, vilkas underlåtenhet att fullgöra sin skattskyldighet till kommunen i regel beror på bristande förmåga. Det kommunala utskyldsstrecket har alltså i vissa avseenden fått längre gående verkningar än ett ordentlighetsstreck rimligen kan ha. Det är därför oförenligt med ett i verklig mening demokratiskt statsskick. Härtill kommer att det svårigen låter sig försvaras, då ett motsvarande politiskt streck saknas. Utskottet anser därför, att konsekvensen av det politiska utskyldsstreckets avskaffande nu bör dragas genom ett borttagande jämväl av det kommunala utskyldsstrecket.

Vad konkursstrecket beträffar synes det kunna ifrågasättas, om grunderna för detta streck verkligen äro bärande. Det är visserligen obestriddt, att lagen på visst sätt begränsar handlingsfriheten för den, som försatts i konkurs. Detta förhållande lär emellertid i och för sig icke berättiga till slutsatsen, att den i konkurs försatte skulle sakna den oberoende ställning, som bör finnas för att man skall få utöva politisk eller kommunal rösträtt. Mot upprätthållandet av ett konkursstreck kan vidare anföras, att det måste anses föga tillfredsställande att en persons förlust av rösträtt på denna grund i regel skall vara avhängig av åtgärder från hans borgenärsers sida i syfte att trygga privata ekonomiska intressen. Såsom en ytterligare svaghet hos konkursstrecket kan framhållas, att det i tillämpningen visat sig konjunkturkänsligt på samma sätt som det kommunala utskyldsstrecket. Enligt utskottets mening saknas alltså bärande skäl för detta strecks bibehållande.

Mot nu gällande fattigvårdsstreck såsom diskvalifikationsgrund för politisk och kommunal rösträtt kan anföras, att vid dess utformning icke beaktats, att det finns grupper av medborgare t. ex. de, som uppnått hög ålder eller äro kroniskt sjuka, vilka utan att därför berövas sin rösträtt befinna sig i en minst lika osjälvständig ställning som de, vilka äro omhändertagna av allmänna fattigvården för varaktig försörjning och på den grund diskvalificerats från rösträtt. Mot bakgrunden av den utveckling mot nya hjälpformer i fattigvårdens ställe, som på socialvårdens område ägt rum i vårt land under det senaste decenniet och ännu fortgår, har detta streck också allmera kommit att framstå såsom mindre väl grundat. Härtill kommer att fattigvårds-

strecket, såsom utskottet redan år 1939 framhållit, i praxis blivit föremål för olika tolkningar. Utsikterna för att härutinnan vinna en ändring synas icke stora. Någon säkerhet för att ens sedan socialvårdskommittén slutfört sitt arbete en fullt enhetlig tillämpning av strecket skall kunna erhållas, finnes icke. Utskottet har därför ansett sig böra stanna vid att förorda ett borttagande av jämväl fattigvårdsstrecket.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna II: 91, II: 154 och II: 155 i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om förslag till 1944 års lagtima riksdag angående avskaffande av utskyldsstrecket, fattigvårdsstrecket och konkursstrecket såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid politiska och kommunala val.

Stockholm den 28 maj 1943.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande: herrar Hallén, Andersson i Ovanmyra, Oscar Gottfrid Karlsson*, Holmström*, Källman, Karl August Johanson, John Gustavson, Anders Andersson, Elmgren*, Albertsson, Albert Andersson, J. Lennart Johansson*, Lindmark, Fast, Nordström, Nilsson i Göteborg, Hällgren, Fält, Nolin och von Friesen*.*

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar Andersson i Ovanmyra, Holmström, John Gustavson, Albertsson, Albert Andersson, J. Lennart Johansson, Lindmark, Nolin och von Friesen, som ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

I den programförklaring, som statsminister Hansson och statsrådet Bagge å samlingsregeringens vägnar avgåvo i riksdagen den 13 december 1939, anfördes bl. a.:

»Med hänsyn till det internationella läget och de påfrestningar detta medfört även för vårt folk har tidpunkten ansetts vara inne att förverkliga den redan tidigare dryftade tanken på en samling, genom vilken representanter för alla betydande meningsriktningar taga andel och ansvar i rikets styrelse. Denna handling utgör en manifestation av den nationella enigheten kring de nu väsentliga uppgifterna för svensk politik utåt och inåt. — — — *En för-*

utsättning för samlingsregeringens arbete är att inre politiska meningsskiljaktigheter undanskjutas. — — —

Det i förevarande motioner till behandling upptagna spörsmålet om upphävande av röstträttsstrecken är en utpräglad politisk fråga, i vilken meningarna i de olika politiska lägren gå starkt isär. Med hänsyn härtill får utskottet under hänvisning till samlingsregeringens programförklaring hemställa,

att

- 1) motionen II: 155,
- 2) motionen II: 91 samt
- 3) motionen II: 154

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.
